

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת שופטים ג' אלול תשע"ח,
גליון נושא.

גליון נושא:

בירורי הלכה אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי
הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין לסמוך
על הדברים הלכה למעשה.

'האבן שנפלה מהכותל המערבי'

פנינים

קדושת הכותל

מעשה שהיה: סיפר הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד יומא דף טז). מעשה שהיה בגוי מחו"ל שאשתו היתה חולה, ושמע שאם ישימו אבן מהכותל מתחת למראשותיה היא תתרפא, וביקש ששיגו לו אבן קטנה מהכותל, ומיד לאחר שהניחו את האבן מתה האשה. היהודי שניתן עבורו את האבן מהכותל פחד על חייו, ושלח את הגר"י זילברשטיין אל הגר"ש אלישיב זצ"ל. הגר"ש הזדעזע מהחטא, ואמר שיש להשיב את האבן, ולהדביקה לכותל ממקום שבה נלקחה. ולאחר מכן זקוק אותו יהודי כפרה גדולה על החטא שעשה, שעבר על לא תעשון כן לד' אלקיכם (דברים יב ד).

מבנה ה'כותל המערבי'

בספר עיר הקדש והמקדש (חלק ד פרק ב) להג"ר יחיאל מיכל טוקצ'נסקי זצ"ל מביא כי ה'כותל המערבי' הנראה לעינינו, נבנה בחמש תקופות שונות.

א. הנדבכים התחתונים שאבניהן מפוצלות בקציהן, הן מתקופת דוד ושלמה, כל אבן מחמשת הנדבכים הללו בערך 1.25 מטר גובה. חמשת הנדבכים ביחד בערך 6 מטר גובה.

ב. עליהם ארבעה נדבכים מאבנים חלקות בלתי מפוצלות, מתקופת הבית השני, בגובה 5.80 מטר.

ג. על תשעת הנדבכים הנזכרים, עוד ארבעה נדבכים מתקופה מאוחרת (יש מיחסים אותה לתקופת אדריינוס), גובה כל אבן כחצי מטר, וביחד 2.20 מטר.

ד. מעליהם עוד אחד עשרה נדבכים מאבנים רגילות, מתקופה יותר מאוחרת, גובה כלא אחד בממוצע כ-37 ס"מ, וביחד כ-4 מטר, יש מיחסים אותה לתקופת עומר בונה המסגד, ומשערים שזה מזמן סולטן סולימן.

ה. בזמן המאורעות סביב הכותל המערבי בתחילת שנת תרפ"ד, הוסיפו הישמעאלים עוד שלשה נדבכים חדשים בגובה קרוב למטר. עכ"ד.

מסופר שהנדבכים למעלה העשויים מאבנים קטנות, בנה השר משה מונטיפיורי, בכדי שהערבים לא יוכלו לזרוק אבנים מהצד השני, אל רחבת התפילה. ❖

אבן שנפלה!

'כותל המערבי': ביום שני פרשת ואתחנן י"א אב תשע"ח (למחרת צום תשעה באב נדחה) נפלה פיסת אבן מ'הכותל המערבי' ממרומי הנדבך ה-18, אל רחבת הכותל הדרומי, בשטח המכונה 'עזרת ישראל'. לדברי המומחים, האבן היא מנדבך שנבנה בזמן בית שני, בתקופת הורדוס.

במרוצת השנים נפלו הרבה פעמים אבנים קטנות מהכותל, אך זו הפעם הראשונה שידוע לנו על נפילת אבן בגודל ענק כזה - במשקל של יותר מ-400 ק"ג, עד שמעוצמת הנפילה נפער חור ברצפה. בנס הסתיים האירוע ללא פגיעה בנפש, בפרט שאשה חרדית עמדה בסמיכות למקום נפילת האבן.

מתעוררת כעת השאלה למעשה, כיצד יש לנהוג עם האבן, האם יש קדושה באבן והאם טעונה גניזה, או שצריך לחזור ולהשיבה למקומה. ואם צריך להחזירה, האם רק ישראל רשאי כדין בנין בית המקדש, או גם על ידי גוי מותר להחזירה. השאלות ראויות לעלות על שולחנם של פוסקי הדור שליט"א, בגליון זה נברר את צדדי העניין, והמסקנות

1. כותל הר הבית או כותל העזרה

קדושת המקום: כתב המגן אברהם, ונפסק במשנה ברורה (סימן תקס"א ס"ק ה) ובליקוטי הלכות (זבחים דף סו: מדפי הספר בזבח תודה) שהנכנס בזמן החורבן למקום המקדש, חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, והלכה כהרמב"ם (מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טו) שקדושת הבית לא בטלה בזמן הזה, כי קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

כותל העזרה: לדעת חלק מהפוסקים, ובראשם הרדב"ז (תשובה תרמח, הובא בבית רידב"ז סימן לח) והחיי אדם (בספרו שערי צדק משפטי ארץ פרק יא ח) 'הכותל המערבי' הוא כותל העזרה.

ויש מדקדקים לא להתקרב לכותל עד מרחק של י"א אמה, מכח דעת הרדב"ז שהכותל המערבי הוא כותל העזרה. אולם הרידב"ז (הנ"ל) מצדיק את מנהג העולם לגשת עד הכותל גם לשיטות שזה כותל העזרה, מדין 'גגין ועליות לא נתקדשו', והרי אנחנו לא עומדים על הרצפה, שכל השטח מלא עפר בגובה רב שלא היה בזמן הבית, ועשוי להתפנות.

כותל הר הבית: רוב הפוסקים נוקטים ש'כותל המערבי' הוא כותל 'הר הבית'. וכפי שהוכיח הג"ר יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי זצ"ל (עיר הקודש והמקדש חלק ד פרק ב עמוד כ) שברור ופשוט ש'כותל המערבי' הוא מ'חומת הר הבית'. והביא על זה 20 ראיות חד-משמעיות. וכן נוקט בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב סימן קיג), שמותר להתקרב לכותל המערבי כפי שנהגו מדורי דורות.

וכותב הארחות רבינו (חלק א עמוד שכב) שכיום אחרי שגילו את המשך הכותל שאורכו כמעט 500 מטר, התברר בוודאות ש'כותל המערבי' הוא כותל 'הר הבית' ולא כותל 'העזרה', שהעזרה היתה כמה עשרות מטרים בלבד. וכן התקבל מדורי דורות כמו שרואים בכל התמונות העתיקות, שהתפללו צמוד לכותל ובהכרח שזה כותל הר הבית, שאילו היה זה כותל העזרה אסור להתקרב לכותל, וצריך לעמוד במרחק של י"א אמה, וכל שכן שלא לנגוע.

וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו חלק ב עמוד קפו) שמותר לעמוד צמוד לכותל המערבי, היות והוא כותל 'הר הבית', ולא כותל 'העזרה', אולם לא להכניס את האצבעות מדין 'ביאה במקצת שמה ביאה'.

טמא מת מותר לעלות עד החיל, אך בעל קרי אסור, ועל כן אם יטבול יוכל להכניס ידיו מדין טבול יום שרשאי להיכנס להר הבית. ויש פוסקים שהקילו שאין שייך בזה דין 'ביאה במקצת שמה ביאה'.

שח כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א (שיח שרפי קודש מכון באהלי צדיקים עמוד 49) שיש נוהגים לטבול קודם שהולכים ל'כותל המערבי' מחשש כניסה להר הבית בטומאת קרי, כדי שיוכלו להכניס את האצבעות בין אבני הכותל, וכדין טבול יום שמותר ליכנס להר הבית כמבואר במשנה (כלים פרק א משנה ח) וברמב"ם (הלכות ביאת מקדש פרק ג הלכה ה), ואפילו בטמא מת.

וחידש הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (אבן ישראל חלק ג הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה יג, משנ"ב אבן ישראל סימן תקס"א ס"ק ה) שצריך להתרחק י"א גודלים מה'כותל המערבי', כלומר לעמוד במרחק של רגל אחת מה'כותל המערבי', כי הרי בתוך האדמה מתחת רחבת הכותל ספונים 11 נדבכים של אבנים, וכל נדבך מתרחב יותר מהנדבך שמעליו ברוחב אגודל אחד, נמצא שהעומד צמוד לכותל נכנס להר הבית מקום שאסור לזבין ליכנס שם, וביאה במקצת שמה ביאה.

מעולם לא התקדשו: שיטה מחודשת מביא בספר משכנות לאביר יעקב (חלק ב סימן א) בשם המהרי"ל דיסקין זצ"ל שה'כותל המערבי' יתכן שנבנה מחוץ לת"ק אמה של הר הבית ומעולם לא התקדש, ושם בספר משכנות לאביר יעקב האריך להשיג על דעתו.

לא זזה שכינה: אף המהרי"ל דיסקין לשיטתו אמר, שחס וחלילה מלהכחיש את קדושת הכותל, כפי שקבלנו מאבותינו שעל הכותל הזה אמרו חז"ל (מדרש רבה שמות ב ב, זהר הקדוש שמות דף ה) מעולם לא זזה שכינה מה'כותל המערבי', ונשבע עליו הקב"ה שלא יחרב לעולם (מדרש רבה שיר השירים ב כב, במדבר יא ג), וכל הנדון רק כלפי קדושת בנין והכנסת אצבעות בין נדבכי הכותל, שלפי שיטתו אינו בקדושת הר הבית, אבל ודאי שיש השראת השכינה.

2. חילול קדושת האבנים בחורבן

קדושת האבנים: יש לדון האם יש קדושה באבני הכותל. ולפי הדעות שהכותל הוא כותל של העזרה יש בו קדושת בית המקדש, אבל לדעות שהוא כותל של הר הבית יש לדון האם יש בו קדושה, למרות שבכל אופן יש למקום קדושה של הר הבית אבל באבני הכותל יתכן שאין שום קדושה. וכתב בשו"ת חתם סופר

(יורה דעה סימן רסד) שיש קדושה בחומת הר הבית שנבנו משיירי הלשכה כמבואר **במשנה** (שקלים פרק ד משנה ב), ומבואר בפירוש הרא"ש (נדרים דף י:), **הרע"ב** (נדרים פרק א משנה ג), ונפסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רד סעיף ב) **ובש"ך** וט"ז (שם), שחומת ירושלים היא דבר הנדור ואפשר להתפס בה. [ודלא כפירוש הר"ן (שם) שהכונה לקרבנות שמקריבים בירושלים]. וכן נוקט באגרות משה (יו"ד חלק ד סימן סג, יא) שכיון שה'כותל המערבי' נעשה משיירי הלשכה לכן מועלין בו. ועיין עוד **ספר המפתח על הרמב"ם** (פרק א מהלכות בית הבחירה).

למרות שיש קדושה באבנים עדיין יתכן שבזמננו אחר החורבן לא נשארה בהם הקדושה, שהרי מבואר בגמ' (עבודה זרה דף נב:) שאבני המזבח ששיקצום אנשי יון לעבודת כוכבים פקעה קדושתם, מדין וקאו בה פריצים וחללוהו (יחזקאל פרק ז פסוק כב) ואם כן בזמן שכבשו את הר הבית פקעה קדושת אבני הכותל. וכתב הגר"ר צבי פסח פרנק זצ"ל (מקדש מלך עמוד יח בהערות טור מלכה) שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים, לשיטת בעל המאור (עבודה זרה דף כד. מדפי הר"ף) רק פריצים ישראל יכולים לחלל, ודוקא כלי המקדש מתחללים, ולא בנין המקדש. ממילא אין הכותל מחולל. אבל לשיטת הרמב"ן (עבודה זרה שם) והריטב"א (מכות דף יט) גם גויים יכולים לחלל את הקדושה, וגם הכלים מתחללים. לשיטתם אבני הכותל המערבי פקעה קדושתם.

חזרה הקדושה: אולם חידוש בשו"ת בית יצחק (או"ח סימן כז) שהפקעת הקדושה היא רק כל זמן שהגויים שולטים, אך כאשר הנכרים עוזבים את בית המקדש חוזרת הקדושה, ואם כן היום שאין הגויים שולטים חזרה הקדושה. [יש לדון בזמננו, האם נחשב באו בה פריצים וחללוהו].

לא התחלל: מבואר באגרות משה (יו"ד חלק ד סימן סג, יב) שכיון שנשבע הקב"ה על 'כותל המערבי' שלא יחרב וכפי שדרשו מפסוקים, ממילא לא נעשה מעולם הכותל הזה ברשות הפריצים ולא התחלל בביאתם.

3. אבן שנפלה

גניזה: מבואר ברמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק א הלכה טו) אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגזזים. וביאר המשנה למלך (שם) שאפילו אם כבר יצאו לחולין אסור להדיוט להשתמש בהם.

לפי הסוברים ש'הכותל המערבי' הוא כותל העזרה ודאי שהאבן שנפלה טעונה גניזה. אמנם לרוב הפוסקים הרי ה'כותל המערבי' הוא כותל של הר הבית ולא מצינו בהם דין גניזה. אבל בהמשך דברי הרמב"ם הלכה כ' רואים שאם חצבן מתחילה לבית הכנסת להדיוט אין בונים אותם להר הבית ומשמע שיש בהם איזה קדושה.

אפשר בגוי: יש מתירים לתקן את הכותל על ידי גוי, דאף שיש בו קדושה אבל לא ניתן לקרוא לפעולה הזו בנין בית המקדש, שהרי הוא עדיין בחורבנו. ועוד, אף שאין שליחות לעכו"ם הרי דעת המחנה אפרים שפועל שעובד בשכר יש לו שליחות. ואין לחוש מטעם הגמ' בערכין (דף ה:) שלומדת מעזרא (פרק ד פסוק ג) לא לךם ולנו לבנות שאין לנכרים לבנות את בית המקדש, כי כל האיסור הוא רק לענין שלא יהיה להם חלק על ידי הנדבה שהם מביאים, אבל כשעושה מלאכה בשכר לא נאמר האיסור. ולכן התירו לתקן את הכותל על ידי נכרי, כאשר מדובר שצריך לעמוד על גבי הכותל, שאסור לישראל לעשות כן.

הוראת גדולי הדור

4. הגר"ר אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

שריד בית המקדש: והורה הגר"ר אביגדור הלוי נבנצל שליט"א שיש לשמור את האבן בקדושתה, ולנסות להשיבה למקומה המדויק עד כמה שניתן, והבניה בכותל תבוצע על ידי יהודי שומר תורה ומצוות, ראשית שבכל מצוה פשיטא שעדיף ישראל שומר תורה ומצוות שבכך יכוון לשם מצוה. ובפרט כאן שיש כאן מצוה של בנין בית המקדש, ואף שאינו בנין המקדש אשר אליו אנו מצפים ומייחלים, שזה אין אנו יכולים עתה מפני חטאינו, אבל לפחות מה שאנו יכולים לתקן את שריד בית מקדשנו, שייך בזה מצות בנין המקדש.

ומבואר בפסוק (עזרא פרק ד פסוק ג) שאמר זרובבל לכותים אשר ביקשו לבנות את בית המקדש לא לךם ולנו לבנות בית לאלקינו. וז"ל הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה כג) בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה, מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטהורים,

לא מצאו טהורים יכנסו טמאים. עכ"ל. הרי שלא הזכיר הרמב"ם אפשרות להכניס גוי, אם לא מצאו ישראל. ואפשר שהוא הדין לבנית הכותל המערבי שלא יתקנו על ידי גוי.

בית הכנסת: ואפילו לפי מה שנוקטים, שה'כותל המערבי' הוא חומת 'הר הבית' ולא חומת 'העזרה', מכל מקום לא גרע מדין בנין בית הכנסת. ומבואר בברכי יוסף הובא בביאור הלכה (ריש סימן קנ) יש מי שכתב, שאין לבנות בית הכנסת על ידי עובד גילולים.

(העירו; מקום זה, שאין מתפללים בו כי אם ליצנים רפורמים אולי אינו קדוש בקדושת בית הכנסת. אכן באמת כיון שהכותל כולו מקשה אחת, ובחלקו יש בית כנסת ברחבת ה'כותל המערבי' שוב יש לכל הקיר, דין של קדושת בית הכנסת. ועוד שבעבר לא היו שם רפורמים וחל על זה קדושת בית הכנסת, ועוד שמבחינה מציאותית יש שם חרדים יותר מרפורמים).

5. הג'ר חיים קנייבסקי שליט"א

כשנשאל הגר"ח קנייבסקי שליט"א האם מצד הדין יש קדושה באבן וכיצד לנהוג בה, השיב: כי אינו בטוח אם יש "מעילה" באבן, אבל ודאי יש לנהוג בה בקדושה. וכשנשאל האם להשיב את האבן חזרה למקומה, ענה כי אם יש אפשרות לכך, ראוי לעשות כן (דברי שי"ח).

וראה עוד בשו"ת שערי ציון ח"א סימן ג' וסימן ז' (בחלק האחרון). בסימן ג' יש תשובה של גאב"ד אונגוואר זצ"ל על דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. הכותל: מעולם לא זזה שכינה מה'כותל המערבי'.
- ב. עזרה, או הר הבית: יש שהחמירו לחוש שה'כותל המערבי' הוא כותל העזרה, וצריך להתרחק ממנו י"א אמה שהוא מקום החיל, כדין טמאי מתים האסורים ליכנס לחיל. אך לדעת רוב הפוסקים וכן מנהג העולם, שה'כותל המערבי' הוא כותל הר הבית, ומותר לגשת עד הכותל.
- ג. יד בין האבנים: יש שאוסרים להכניס יד בין האבנים מדין ביאה במקצת בטומאה, ורק אם טבל באותו יום במקוה דאוריתא מותר כדין טבול יום. ויש מקילים בכל אופן שאין זה בכלל ביאה במקצת.
- ד. קדושה: מבנה הכותל יש בו קדושה, אם זה עזרה כדין בית המקדש, אם זה הר הבית כי זה נעשה משיירי הלשכה, ויש חולקים שאין קדושה לחומת הר הבית.
- ה. חילול: יש אומרים שהכותל התחלל מקדושתו מדין 'ובאו בה פריצים וחללוה' ואין בו איסור מעילה. ויש חולקים שיש בו קדושה ואבניו טעונים גניזה.
- ו. בנין: אבן שנופלת מהכותל טעונה גניזה, ואם אפשר מצוה לבנותה חזרה במקומה על ידי ישראל שומר תורה ומצוות, ויש מתירים גם על ידי נכרי. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

ברכת מזל טוב לגיסי
המופלג והנעלה הרב
החסיד רבי עמרם יוסף
הירשמן שליט"א לרגל
שמחת הברית לבנו
מנחם בן ציון נ"י, כשם
שנכנס לברית בן יכנס
לתורה ולחופה
ולמעשים טובים.

הנושא לשבוע הבא;

מדריך לבחירת אתרוג מהודר

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל חינם כל
שבוע את הגיליון במייל
המעוניין ישלח בקשה
לכתובת מייל

5047867@gmail.com

בקיעת האבן רגע לפני הנפילה

החור שנוצר בכותל

רגע הנפילה

תשתפכנה אבני קודש